

BALTIJAS KOKS

mežs · koks · vide · cilvēks

*Jāveido
jauna dabas
aizsardzības
sistēma*

Dzīvot labvēlīgā vidē
uz citu rēķina

Kā Eiropā nonāk sankcijām
pakļauta koksne?

Armands Krauze: «Ekonomika
ir pirmajā vietā — tas būtu
jāsaprot ikvienam»

VAI LATVIJAS NĀKOTNE IR KUKAIŅU
NOGRAUŽTI UN IZPOSTĪTI MEŽI?

Jurista padomi

Koku ciršanas caurmēra lieta – vai neatgriezeniski zaudēta?

INGA BITE,
ZVĒRINĀTU ADVOKĀTU BIROJA
CERSJURKĀNS JURISTE

Aprīļa otrajā nedēļā tika pasludināti trīs nozīmīgi autoritātvu tiesu spriedumi, kas skar vides jautājumus. Divi no tiem ir Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi koku ciršanas caurmēra lietā¹ un kažokzvēru audzēšanas lietā², bet trešais – Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums³, ar kuru konstatēta valsts (Šveices) prettiesiska bezdarbība, pietiekami aktīvi nerīkojoties globālās sasilšanas samazināšanai. Citiem vārdiem, Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka valstij ir pienākums rīkoties, lai samazinātu klimata pārmaiņu nelabvēlīgo ietekmi uz dzīvību, veselību, labklājību un cilvēku dzīves kvalitāti.

¹ Sk. Satversmes tiesas 2024. gada 8. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2023-01-03 Par Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumu Nr. 935 Noteikumi par koku ciršanu mežā 7. pielikuma, ciktāl ar to tiek samazināts galvenās cirtes caurmērs pēc valdošās koku sugas un bonitātes, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam. Pieejams šeit: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/01/2023-01-03-spriedums_.pdf#search=2023-01-03

² Sk. Satversmes tiesas 2024. gada 11. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2023-09-0106 Par 2022. gada 22. septembra likuma Grozījumi Dzīvnieku aizsardzības likumā 2. un 3. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam. Pieejams šeit: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/03/2023_09_0106_aizliegums_turet_audzet_kazokzverus-002.pdf#search=2023-09-0106

³ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2024. gada 9. aprīļa spriedumu lietā Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland. Pieejams šeit: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-233206>

DABAI UN DZĪVNIEKIEM – SAVAS TIESĪBAS

Kokrūpniecības nozari vistiešāk skar pirmais no pieminētajiem – Satversmes tiesas spriedums koku ciršanas caurmēra lietā, kuru plašāk aplūkošu šajā rakstā. Tomēr abi pārējie ir nozīmīgi kopējā konteksta izprašanai. Proti, pamatoti vai ne, tomēr augstāko tiesu instanču juridiskā doma virzās uz to, ka ne tikai cilvēkam, bet arī dzīvniekiem un dabai ir savas pastāvīgas tiesības, ar kurām visiem pārējiem jārēķinās un kuru dēļ var pat ļoti būtiski tikt ierobežota saimnieciskā darbība. Vistiešāk tas pagaidām redzams Satversmes tiesas spriedumā kažokzvēru audzēšanas lietā, kur Satversmes tiesa ir konstatējusi, ka «ikviens dzīvnieks pats par sevi ir vērtība»⁴ un «dzīvnieku kā jutīgu būtni pasargāšana no nevajadzīgām ciešanām ir demokrātiskas sabiedrības vērtība»⁵, kā arī «dzīvnieki mūsdienu sabiedrībā tiek uztverti ne tikai kā īpašuma objekti vai lauksaimniecības produkts, bet gan kā jutīgas būtnes. [...] Tiek atzīts, ka dzīvnieki jau paši par sevi ir vērtība neatkarīgi no tā, vai tie kādam ir vai nav noderīgi»⁶. Šajā lietā Satversmes tiesa atsaukusies arī uz Eiropas Savienības tiesas judikatūru, kurā «vides aizsardzība ir atzīta par vispārējo interešu mērķi, kas var attaisnot ekonomisko brīvību ierobežojumus»⁷. Tas Satversmes tiesas ieskatā ir pietiekams pamats

⁴ Satversmes tiesas 2024. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2023-09-0106 Par 2022. gada 22. septembra likuma Grozījumi Dzīvnieku aizsardzības likumā 2. un 3. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam 19.1.1. apakšpunkts 36. lpp.

⁵ Turpat, 19.1.2. apakšpunkts 38. lpp.

⁶ Turpat, 22.1. apakšpunkts 45.–46. lpp.

⁷ Turpat, 19.2. apakšpunkts 39. lpp.

pilnīgam noteikta saimnieciskās darbības veida aizliegumam. Pagaidām varam tikai spekulēt par to, vai un kā šīs atziņas varētu attiecināt, piemēram, uz medijamo dzīvnieku tiesībām vai īpaši aizsargājamiem augiem, kas taču arī atbilstoši visām pazīmēm ir uzskatāmi par dzīvām būtnēm.⁸

VAI TURPINĀSIES STRATĒGISKĀ TIESVEDĪBA?

Koku ciršanas caurmēra lieta Satversmes tiesā tika ierosināta, pamatojoties uz vairāku vides aizsardzības organizāciju – Latvijas Dabas fonda, Pasaules dabas fonda un Latvijas Ornitoloģijas biedrības – pieteikumu. Šīs organizācijas apstrīdēja Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumu Nr. 935 *Noteikumi par koku ciršanu mežā* (turpmāk – Ciršanas noteikumi) 7. pielikuma regulējumu, ciktāl ar to tika samazināts galvenās cirtes caurmērs pēc valdošās koku sugas un bonitātes. Satversmes tiesa šo regulējumu atzina par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam no tā spēkā stāšanās brīža, uzsverot, ka pēc sprieduma spēkā stāšanās tiek atjaunota tā apstrīdēto noteikumu redakcija, kas bija spēkā līdz 2022. gada 29. jūnijam. Satversmes tiesas spriedumi stājas spēkā to pasludināšanas brīdī, kas šajā lietā notika 2024. gada 8. aprīlī plkst. 12.00.

Detalizētāk analizējot Satversmes tiesas spriedumu koku ciršanas caurmēra lietā, redzams, ka pagaidām Satversmes tiesa vēl nav gājusi tik tālu, lai acīmredzami un nepārprotami vides aizsardzības intereses visos apstākļos nostādītu virs īpašuma tiesībām un saimnieciskās darbības interesēm. Tomēr ir redzams arī tas, ka šī lieta ir viena no *stratēģiskās jeb ietekmējošās tiesvedības lietām*, kuru mērķis ir ar tiesas procesu palīdzību panākt tādas pārmaiņas, kuras caur demokrātisko likumdošanas procesu tādu vai citādu iemeslu dēļ nav bijis iespējams panākt.⁹ Līdz ar to nav

izslēgts, ka vides aizsardzības organizācijas, iepriekš aprakstīto spriedumu motivētas, turpinās stratēģisko tiesvedību ceļu.

PIETRŪKST IETEKMES UZ VIDI NOVĒRTĒJUMA

Satversmes tiesas spriedumu kontekstā nozīmīga ir ne tikai sprieduma rezolutīvā daļa, kurā lakoniski norādīts Satversmes tiesas nospriestais. Nozīme ir arī sprieduma motīvu daļā paustajam. Koku ciršanas caurmēra lietā Satversmes tiesa savu spriedumu tā motīvu daļā nav pamatojusi ar viennozīmīgu secinājumu, ka koku ciršanas caurmēra samazināšana vispār nebūtu pieļaujama. Tā vietā Satversmes tiesa ir pievērsusies procesuālu jautājumu izvērtējumam un uzsvērusi, ka Ministru kabinets pirms apstrīdētās normas pieņemšanas nav veicis nepieciešamo ietekmes uz vidi novērtējumu. Stratēģiskais novērtējums Satversmes tiesas ieskatā ir procesuāls līdzeklis, ar kura starpniecību ar vidi saistītu plānošanas dokumentu pieņemšanas procesā tiek ievērots piesardzības princips. Stratēģiskais novērtējums nodrošina, ka politikas mērķu un rīcības virzienu noteikšanā tiek ņemtas vērā vides aizsardzības intereses un vērtēta plānošanas dokumenta īstenošanas ietekme uz vidi.¹⁰ Apstrīdētās normas atzītas par spēkā neesošām galvenokārt šā iemesla dēļ.

Satversmes tiesas ieskatā Ministru kabinetam pareizi bija jārikojas šādi:

1. Jāvēršas Vides pārraudzības valsts birojā ar iesniegumu, kurā izvērtēti stratēģiskā novērtējuma nepieciešamības kritēriji.
2. Jāsaņem Vides pārraudzības

tiesvedību piemēriem Latvijā saistāms ar partnerattiecību tiesisko regulējumu, ko pēc vairākkārtējiem noraidījumiem Saeimā jomas aktivisti panāca caur Satversmes tiesas procesu.

¹⁰ Satversmes tiesas 2024. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2023-01-03 Par Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumu Nr. 935 *Noteikumi par koku ciršanu mežā* 7. pielikuma, ciktāl ar to tiek samazināts galvenās cirtes caurmērs pēc valdošās koku sugas un bonitātes, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam 20. punkts 33. lpp.

⁸ Sk., piemēram, dabaszinību materiālu 1. klasei: <https://www.uzdevumi.lv/p/dabaszinibas/1-klase/dzivibas-pazimes-8031/re-d5748f51-57d1-4126-b87c-f9f4a3b23b92>

⁹ Viens no spilgtākajiem stratēģisko

valsts biroja lēmums par stratēģiskā novērtējuma nepieciešamību.

3. Jārīkojas atbilstoši Vides pārraudzības valsts biroja lēmumam.

Saistībā ar šo Satversmes tiesas aizrādījumu interesanti ir tas, ka Vides pārraudzības valsts birojs atrodas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pārraudzībā, kas pēc būtības nozīmē, ka Ministru kabinetam būtu ar iesniegumu jāvēršas pašam savā pārraudzības iestādē. Tas savukārt var liecināt par zināmu interešu konfliktu, kam Satversmes tiesa savā spriedumā nav pievērsusi nekādu uzmanību. Tomēr nojaušams: ja Ministru kabinets, atkārtoti lemjot par šo jautājumu, rīkotos atbilstoši Satversmes tiesas norādījumiem, nākamais spriedums varētu būt citāds.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka galvenās cirtes caurmēra samazināšana aizskar ikvienas personas tiesības uz labvēlīgu vidi, kuras ietvertas Satversmes 115. pantā.¹¹ Ministru kabinets Satversmes tiesas ieskatā ir pilnvarots noteikt galvenās cirtes caurmēru tiktāl, ciktāl tas nenonāk pretrunā ar meža ilgtspējīgas apsaimniekošanas mērķi.¹² Tomēr apskatāmajā situācijā Ministru kabineta rīcība nebija balstīta uz spēkā esošu plānošanas dokumentu, kuram būtu veikts stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums, tādēļ šāds novērtējums Satversmes tiesas ieskatā bija nepieciešams Ministru kabineta noteikumiem. Vienlaikus Satversmes tiesas spriedumā ietverta atruna, ka šāds novērtējums nepieciešams vienīgi, ja tiek konstatēta potenciāla ietekme uz Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju vai teritoriju, kurā atrodas Eiropas nozīmes aizsargājama suga vai biotops arī tad, ja tā vēl nav atzīta par Eiropas nozīmes aizsargājamo teritoriju. Tas savukārt liek domāt: ja Ministru kabinets, samazinot galvenās cirtes caurmēru, izvirzītu prasību katrā konkrētā gadījumā pirms ciršanas apliecinājuma izsniegšanas īpaši pārliecināties par Eiropas nozīmes

aizsargājamo sugu vai biotopu klātesamību, šāds regulējums, kas balstīts uz individualizētu izvērtējumu, varētu būt tiesisks.

IZSNIEGTIE CIRŠANAS APLIECINĀJUMI BŪS JĀPĀRVĒRTĒ

Parasti, ievērojot Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu, tiesību norma (akts), kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas. Taču Satversmes tiesa var lemt arī citādi, un šajā lietā tas ir noticis. Pamatojums normas atzīšanai par spēkā neesošu ar atpakaļejošu datumu ir tāds, ka, ņemot vērā ciršanas apliecinājumu spēkā esības ilgumu, pastāv iespēja, ka arī pēc Satversmes tiesas sprieduma varēs nocirst vēl līdz tam neizcirstās cirsmas. No tā Satversmes tiesa vēlējusies izvairīties.

Vienlaikus Satversmes tiesa ir ņēmusi vērā arī administratīvo tiesību regulējumu. Proti, ciršanas apliecinājums ir uzskatāms par adresātam labvēlīgu administratīvu aktu, kas nezaudē spēku tāpēc vien, ka spēku ir zaudējusi tiesību norma, uz kuras pamata šāds apliecinājums izsniegts. Tādēļ Satversmes tiesa ir uzdevusi Ministru kabinetam veikt pasākumus, lai nodrošinātu, ka gadījumos, kad ciršanas apliecinājumi izsniegti pēc atceltā koku caurmēra, šie apliecinājumi zaudētu spēku. Ministru kabinets šo nosacījumu var izpildīt vai nu ar jauniem grozījumiem Ciršanas noteikumos, vai uzdodot Valsts meža dienestam individuāli izvērtēt un atcelt katru atsevišķo uz Satversmei neatbilstošā regulējuma pamata izsniegto ciršanas apliecinājumu. Laikā, kamēr Ministru kabinets tam doto uzdevumu nav izpildījis, visi izsniegtie ciršanas apliecinājumi ir spēkā un tos var izpildīt. Tomēr jāapzinās, ka šāda ciršana būtu atbilstoša tikai tiesību normu burtam, bet ne garam.

Pašsaprotami, ka ciršanas apliecinājuma saņemšanai un realizācijas sākšanai bija jāveic maksājumi,

” Satversmes tiesa ir atzinusi, ka galvenās cirtes caurmēra samazināšana aizskar ikvienas personas tiesības uz labvēlīgu vidi. ”

¹¹ Turpat, 17. punkta secinājums 30. lpp.
¹² Turpat, 19.2. apakšpunkts 32. lpp.

piemēram, par koku caurmēra noteikšanu, ciršanas apliecinājuma saņemšanu, iespējams, jaunu stādu iegādi cirsmas atjaunošanai, u. tml. Šīs izmaksas faktiski šobrīd būtu atprasāmas no valsts.

Ietekmes uz vidi novērtējums prasa veikt vispusīgu izvērtējumu. Tas nozīmē, ka Ministru kabinetam, veicot ietekmes uz vidi novērtējumu, būtu jāņem vērā iespējamās sekas. Piemēram, meža īpašnieks, pieļaujot ekonomiskās intereses zudumu, var nebūt vairs ieinteresēts kopt savu mežu, jo meža kopšana prasa būtiskus ieguldījumus, kuru atmaksāšanās nav paredzama.

Attiecīgi ietekmes uz vidi novērtējuma procesā, ja tāds tiks veikts, būtu vērtējams arī tas, vai būtiska

nekoptu mežu platību un pāraugušu mežu īpatsvara palielināšanās ar visām no tā izrietošajām sekām uzlabos Latvijas vides kvalitāti.

Noslēgumā jāatzīst, ka gadījumā, ja Ministru kabinets joprojām uzskata, ka galvenās cirtes caurmērs jāsamazina, tas būtu tiesiski iespējams, ņemot vērā Satversmes tiesas sniegtās norādes. ○

KOMPETENCE STABILITĀTE AIZRAUTĪBA

Uzticams partneris juridiskās
palīdzības sniegšanā

Pieredze, zināšanas
un neatlaidība

Drošs atbalsts mūsdienu
mainīgajā pasaulē

Strēlnieku iela 9-4, Rīga
Tāl. 67365865
www.cersjurskans.lv

 /CersJurkāns

 /CersJurkāns

 /cers_jurkans

CersJurkāns

zvērinātu advokātu birojs

Pieredzējuši un uzticami
jurisprudences maratonisti

